ANALÝZA A HODNOCENÍ JAZYKOVÉ ÚROVNĚ VYBRANÝCH POŘADŮ ČESKÉ TELEVIZE ZA 2. POLOLETÍ 2016

Martin Havlík – Lucie Jílková – Kamila Mrázková – Helena Özörencik
(Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky, v. v. i.)

Úvod

Jazyková analýza, kterou jsme zpracovali, je založena na postupech a kritériích popsaných v úvodu textu Analýza a hodnocení jazykové úrovně vybraných pořadů České televize za 1. pololetí 2006 (http://img.ceskatelevize.cz/press/244.pdf). Za primární považujeme požadavek kultivovanosti vyjadřování, kterou chápeme jako správnost a přiměřenost jazykového projevu s ohledem na situační a žánrové aspekty. Tentokrát jsme analyzovali pořady Fokus Václava Moravce, ASAP, Klenoty naší krajiny, Kde domov můj, Zázraky přírody, Zprávičky, DVA3 a Světový pohár v biatlonu 2016/2017 – Nové Město na Moravě.

Fokus Václava Moravce

Fokus Václava Moravce je dvouhodinový diskusní pořad vysílaný vždy první středu nebo úterý v měsíci od 20 hodin na programu ČT24. V titulu uvedený moderátor v něm diskutuje postupně s třemi dvojicemi osobností o společenských tématech, pojatých zpravidla z nadčasového a méně obvyklého úhlu pohledu, např. politické téma uprchlické krize je pojato jako psychosociální téma strachu. Některé části pořadu jsou předtočené: reportáže, v nichž kromě Václava Moravce vystupuje např. Marta Pilařová, krátké animované filmy a prezentace statistik a sociologických výzkumů, které se týkají diskutovaného tématu. Protože Václav Moravec (dále VM) není tím, kdo v pořadu mluví nejvíce – po většinu času mluví hosté – a také proto, že v druhém pololetí 2016 se pořad vysílal pouze třikrát, jsme do analýzy zařadili i některé pořady z předchozího a následujícího pololetí.

VM je zkušený a kultivovaný mluvčí, vyslovuje většinou zřetelně a spisovně, jen občas se objevuje nedbalá výslovnost jako *taji* místo *tady* a redukce souhlásky typu *přídou* místo *přijdou* (zde spojená s dlouţením samohlásky). Pozornost je třeba věnovat výslovnosti slovesného tvaru *jsou:* ortoepická norma sice připouští výslovnost *sou*, *sem* atd., pokud slovesa *být* není užito v existenciálním významu a pokud na něm není důraz, v projevu VM se

ale výslovnost *sou* objevuje právě současně s dynamickým zdůrazněním, což snižuje jinak nespornou kultivovanost moderátorova projevu. V předtočených pasážích, v nichž VM představuje různé aspekty tématu, vytvářejí častá dynamická zdůraznění spolu s pomalejším tempem a delšími pauzami (někdy také vyplněnými hudbou) dojem přehnané a nepřípadné dramatičnosti až patosu.

Po tvaroslovné stránce je projev VM spisovný a nedělají mu potíže formulace složitějších souvětí a syntaktických spojení, jako např. konstrukce s pasivem infinitivu *vystavit se riziku býti sražen autem*. Přesto se v nepřipravených pasážích občas objevují nereflektované, a tedy neopravované syntaktické chyby: *v dnešním Fokusu věnovanému smíchu a pláči* místo *v dnešním Fokusu věnovaném smíchu a pláči*; *strach máme* (…) *právě z přistěhovalecké vlny a také to, co ji vyvolává* místo *strach máme* (…) *právě z přistěhovalecké vlny a také z toho, co ji vyvolává*; *došlo nejen k proměny rodiny, ale také k proměny dětí* místo *došlo nejen k proměně rodiny, ale také k proměně dětí*. Zachytili jsme také chybně utvořený druhý stupeň přídavného jména *méně otevřenější* místo *méně otevřený* a kontaminace slovesných vazeb *vyvarovat se jim* místo *vyvarovat se jich* (v druhém případě v předtočené pasáži).

VM klade hostům zpravidla věcné a dobře formulované otázky a dokáže na jejich promluvy spontánně a přiměřeně reagovat. Určitý, byť nepříliš častý problém představuje způsob kladení otázek, kdy moderátor předkládá určité tvrzení či svůj názor komunikačním partnerům ke schválení: *Není tedy možné říci* POKRAČOVACÍ INTONACE *že: tak velké množství komunálních politiků* POKRAČOVACÍ INTONACE *je dobrou půdou pro politiku krajskou či centrální* POKRAČOVACÍ INTONACE *a to by mohla být výhoda rozdrobenosti České republiky na ten obrovský počet obcí* STOUPNUTÍ HLASEM (dvojtečkou značíme dloužení samohlásky). Pro tázaného tento způsob kladení otázek mj. znamená, že dlouho neví, na co vlastně bude tázán, zvláště pokud je formulace otázky dlouhá a obsahuje nesprávně umístěné intonační předěly, jako je tomu v následující citaci: *Davide, zastavme se: u: právě té infrastruktury* KLESNUTÍ HLASEM *eh patří to* STOUPNUTÍ HLASEM *k naší době* KLESNUTÍ HLASEM *že právě* POKRAČOVACÍ INTONACE *v rámci rozvoje měst* POKRAČOVACÍ INTONACE *eh možná i těch satelitních* POKRAČOVACÍ INTONACE*, nekoukáme na to, jak se lidé budou dopravovat* POKRAČOVACÍ INTONACE *ony dopravní zácpy* KLESNUTÍ HLASEM *místa pro parkování* KLESNUTÍ HLASEM *teď řešená v hlavním městě* KLESNUTÍ HLASEM *když se vydá víc eh karet k parkování než je parkovacích míst* KLESNUTÍ HLASEM *je to součást naší doby* STOUPNUTÍ HLASEM.

(V daném případě je navíc vlastní otázka, jíž citovaná otázková promluva končí, poněkud banální.)

V závěru jednotlivých částí pořadu, v nichž diskutuje s moderátorem vždy jedna dvojice, užívá VM syntaktické konstrukce obsahující dva podměty a dva přísudky, přitom první podmět je současně členem dvou různých přísudkových konstrukcí, s jedním se shoduje v singuláru, v druhém případě je součástí několikanásobného podmětu a shoduje se s druhým přísudkem v plurálu: *konstatuje profesor eh Luděk Sýkora, sociální geograf, architekt David Vávra, byli prvními hosty první kapitoly dnešního Fokusu*; *říká Radkin Honzák, psychiatr, Martha Issová, hosté, kteří otevřeli první kapitolu dnešního Fokusu*. Jde o syntaktickou konstrukci typickou pro nepřipravené, neformální projevy, ve veřejném kultivovaném projevu není vhodná, jde vlastně o porušení shody podmětu a přísudku, tedy o druh anakolutu.

Pro VM je typický způsob udělování slova hostům, resp. výběru následujícího mluvčího, oslovením v pátém pádě: *pane profesore Žemličko*, *Petře Pitharte*. Zatímco první typ, spojení titulu a příjmení, se občas užívá, byť asi častěji v psané podobě (v dané situaci bylo nutné pro vydělení mluvčího z více přítomných profesorů), oslovení pátým pádem jména i příjmení je poměrně neobvyklé. Nadto se může stát, že moderátor oslovení nedořekne, protože je přerušen jiným mluvčím, tj. řekne např. jen *Petře*, v takovém případě může vzniknout mylný dojem neformálního vztahu moderátora a hosta.

Na závěr bychom chtěli korigovat věcnou chybu, která zazněla ve vysílání ze 4. června: redaktorka M. Pilařová v předtočené reportáži s vietnamskou novinářkou při rozhovoru v restauraci řekla, že Valaši přišli kdysi dávno z Itálie. Redaktorka si zde spletla zastaralý výraz pro Itálii – Vlachy – s Valachy, resp. Valašskem, tedy historickým regionem v dnešním Rumunsku, odkud „naši“ Valaši ve skutečnosti přišli.

Celkově lze konstatovat, že Václav Moravec je velmi zkušeným, kultivovaným moderátorem, který se své úlohy dokáže dobře zhostit; za drobný problém snad lze občas považovat způsob kladení otázek: otázky jsou někdy spíše moderátorovým komentářem na dané téma než otázkou položenou pozvanému hostovi.

ASAP

ASAP je magazín o knihách, literatuře a dalších souvisejících tématech, vysílaný jednou měsíčně ve středu po 22. hodině na kanálu ČT art, stopáž se pohybuje kolem 26 minut. Moderátoři pořadu, jimiž byli ve sledovaném období Jiří Podzimek a Bohdan Bláhovec,

jednak sami uvádějí a komentují informace o vyšlých knihách, jednak vedou rozhovory s hosty, součástí pořadu jsou i předtočené reportáže.

Název ASAP podle sdělení na webových stránkách pořadu odkazuje k anglickému akronymu *as soon as possible* a má vyjadřovat přání a cíl tvůrců, aby diváci co nejdříve sáhli po knihách, o nichž se v pořadu hovořilo. V každém díle magazínu je navíc akronymum aktualizováno tak, aby odkazovalo k obsahu daného dílu – např. díl věnovaný polské Solidaritě a Jazzové sekci se jmenuje *Aktualizovaná Solidarita, apel paměti*, jiný díl, v němž mluví překladatelka Anežka Charvátová o kubánské literatuře a literární historik Jiří Fleišman o edici Česká knižnice, je nadepsán *Anežka sexy, analytik pečlivě*. Tento postup je projevem jazykové tvořivosti a hravosti tvůrců, které se v pořadu projevují i jinak. Navzdory těmto konkretizacím akronyma v každém pokračování zůstává název poněkud tajemný, což bylo asi záměrem tvůrců, jak lze soudit z „tajemné“ filmové scénky, jež se opakuje v úvodu každého dílu ještě před titulky a v jejímž závěru J. Podzimek vyslovuje jméno pořadu jako *asáp*. Tajemný název pořadu je tak součástí jistého spikleneckého vztahu mezi tvůrci a jejich diváky. Souvisí s tím i skutečnost, že jednotlivé aktualizace akronyma působí někdy také spíše jako hádanky, jejichž vztah k tématu pořadu je rekonstruovatelný často až na základě znalosti dalších souvislostí. Nutnost vymyslet pokaždé novou verzi akronyma, jež by odkazovala k tématu, vede ovšem k určité krkolomnosti a k užívání přejatých slov exkluzivního charakteru či na základě cizích jazyků vytvořených okazionalismů: *ataraxie*, *ablegovaný*, *abundantní*, *atrahuje*, *awardovala* (poslední dva příklady nejsou ze sledovaného období). Pořad je sice určen vzdělaným divákům s hlubším zájmem o literaturu, domníváme se ovšem, že ani v této skupině diváků nemusí být uvedené výrazy bez širšího kontextu všem srozumitelné.

Jiří Podzimek je zkušený a kultivovaný moderátor, dodržuje normu spisovné češtiny, pečlivě vyslovuje, má přiměřené tempo a intonační členění jeho výpovědi zpravidla odpovídá tomu, co chce říci. Je zjevné, že má o téma pořadu zájem a rozumí mu, tomu odpovídá i slovní zásoba a schopnost dobře formulovat otázku i vlastní názor. J. Podzimek má rád slovní hříčky (např. *host – houst*, tj. v anglické výslovnosti hostitel), často užívá také archaické tvary jako (přeji) *dobrého večera* či *čtenářové*, které jeho promluvám dodávají jemně ironický či mírně humorný ráz. S moderátorovou inklinací k vyšší a mírně archaické normě spisovného jazyka kontrastuje užití předložky *na* v šestém pádu singuláru v následujícím příkladu: *působí na Ústavu germánských studií* místo *působí v Ústavu germánských studií*. Jakkoli se užívání předložky *na* v současné češtině šíří mimo původní významové oblasti, ve vyšším stylu působí tento způsob jejího užití nevhodně.

Také druhý z moderátorů, Bohdan Bláhovec, má nesporný vhled do literární a obecně kulturní tematiky, bohužel má velmi špatnou výslovnost, především sykavek, potíže s artikulací sykavek přitom zasahují i jiné hlásky, tj. vedou k jejich redukci, a ovlivňují i artikulační tempo. V promluvách tohoto moderátora jsme tak slyšeli např. *rodou* místo *rodnou*, *zobivé* místo *zlobivé*, *bohemiska* místo *bohemistika, vysovat* místo *vyslovovat*, *ščasné* místo *šťastné*. Domníváme se, že problémy s artikulací mohou být i jednou z příčin nesouladu mezi intonačním a významovým členěním, který se u tohoto moderátora objevil např. v následující výpovědi: *naším hostem je muž* KLESNUTÍ HLASEM PAUZA *dosud přitahovaný touto černo-žlutou širší vlastí*. Mluvčí za slovem *muž* klesl hlasem jako na konci věty a až po pauze větu dokončil. B. Bláhovec byl v moderování pořadu od ledna 2017 nahrazen Tomášem Dimterem a Pavlínou Bartoňovou.

Poslední poznámka k jazyku tohoto pořadu se týká psané podoby názvů jednotlivých dílů na webových stránkách ČT. Tyto názvy, tj. aktualizovaná akronyma či akrostichy, jak jim říkají tvůrci, jsou psány nejednotně: někdy jsou v souladu s českým pravopisem velká písmena jen v prvním slově, popř. v dalších, pokud jsou vlastními jmény (*Ablegované sešity, autoportrét Plzeňáka*; *Alibi slov adresovaných pidilidem*, viz i výše citované tituly), jindy jsou všechna čtyři slova akronyma psána s velkým počátečním písmenem (*Adoptuj Srdce, Afektovaný Pražáku*; *À propos, Slyšte Alternativního Proroka*). Skutečnost, že od ledna 2017 jsou názvy dílů na webových stránkách psány pouze se všemi počátečními písmeny velkými, svědčí o tom, že autoři se nakonec rozhodli pro tento způsob zápisu. Ten má své oprávnění, pokud by šlo skutečně o akrostich, tedy o báseň, v níž první nebo poslední písmena každého verše (= řádku) dávají, čtena od shora dolů, určité slovo. V tomto případě by to znamenalo napsat každé slovo z titulu na samostatný řádek. Tak, jak jsou tituly dílů psány na webových stránkách pořadu, tj. všechna čtyři slova v řádku za sebou, připomínají názvy užívané v reklamě a obecně v textech komerčního zaměření, v nichž se zjevně pod vlivem angličtiny a v rozporu s českým pravopisem šíří užívání velkých písmen na začátku každého slova v názvu.

Závěrem lze říci, že J. Podzimek svou moderátorskou úlohu zvládá velmi dobře; tvůrcům pořadu navrhujeme, aby sjednotili psaní názvů jednotlivých dílů na webových stránkách pořadu (viz výše).

Klenoty naší krajiny

Klenoty naší krajiny jsou desetidílný dokument vysílaný v České televizi od října do prosince roku 2016, který postupně představil vybrané chráněné krajinné oblasti v České republice. Délka každého dílu je 30 minut. Průvodcem pořadu je herec Miroslav Vladyka, na jehož jazykový projev je naše analýza zaměřena především.

M. Vladyka v tomto pořadu zcela pravidelně užívá tvarosloví dvou variet češtiny, a to češtiny spisovné a obecné. Ve čtených pasážích – v nich herec není v záběru, divák vidí zpravidla záběr na lokalitu, o níž je řeč – užívá češtinu, co do tvarosloví, plně spisovnou. Ve čtených komentářích někdy slyšíme výslovnost až hyperkorektní. Například v díle věnovaném chráněné krajinné oblasti Křivoklátsko se opakovaně vyskytovalo jméno řeky *Berounky*, v němž pokaždé zaznělo zřetelné zubodásňové *n*, tedy takové, které slyšíme třeba ve slovech *nemám*, *ona* apod. Pokud se však v češtině vyskytuje *n* před *k* a *g*, jako je tomu právě i ve jméně *Berounka*, vyslovujeme *n* zadopatrové; slyšíme je třeba ve slovech *banka*, *lanko*, *Kongo* apod.

V komentářích pořizovaných přímo v terénu a v dialozích s botaniky, geology, provozovateli restauračního zařízení apod. užívá moderátor tvarosloví obecné češtiny, (*romatickejch listnáčů*, *nepustěj*, *s těma trilobitama*, *vy ste kytičkovej*, *mám splníno*, *živíte se hadama*). Pozornější divák si mohl všimnout, že třeba v rozhovorech v díle věnovaném Bílým Karpatům či Jeseníkům mluví moderátor a jeho dialogičtí partneři poněkud jinou češtinou. K rovině výslovnostní lze poznamenat, že u botaničky Ivany Jongepierové a u pěstitele ovoce Lubomíra Karlíka slyšíme oproti spisovné výslovnosti zavřenější samohlásku *i*. U druhého mluvčího jsme dále zaznamenali nářeční výraz *lésky*: *ovoce se dává na tyhlecty lésky*, tj. lísky, bedýnky na ovoce; u starousedlíka Jaromíra Latnera jsme zachytili nářeční užívání příslovce *tady* (spisovně by bylo *sem*): *Pocházím z Beskyd a tady jsem přišel v osumdesátém sedmém roce*. V rozhovoru s posledně jmenovaným mluvčím jsme zachytili střídání různých variet češtiny, zde se projevující v rovině tvaroslovné, na malém prostoru:

M. Vladyka: *Jakej je rozdíl mezi Beskydama a Jeseníkama?*

J. Latner: *No strašný.*

M. Vladyka: *Jakej?*

J. Latner: *Strašný, úplně ten charakter je něco úplně jiného.*

Můžeme tedy konstatovat, že rozhovory někdy názorně předvádějí také nářeční rozmanitost češtiny.

Výslovnost moderátora v pasážích, které nejsou čtené, je někdy poněkud nedbalá, lze slyšet vynechávání souhlásek v případech, že se ve slovech objevují souhláskové skupiny (tj. více souhlásek vedle sebe), někdy jsou slova i zkrácena o slabiku: *běsení* místo *běsnění*, *ran* místo *rajon*, *spívá s krajinou* místo *splývá s krajinou*, *výmečné* místo *výjimečné*, *zajmavý* místo *zajímavý*, *výlet* místo *výhled* (v kontextu *výhled z Anenského vrchu*); ovšem případné redukce ve většině případů neztěžují porozumění. Výjimkou jsou snad cizí zeměpisné názvy, které nemusejí být divákům známé, například obec Neratov, o níž se mluví v díle věnovaném Orlickým horám, dříve nesla německé pojmenování *Bärnwald*. Toto jméno bylo vysloveno celkově dosti nezřetelně, zhruba *Bérmvalt*, snad mohlo být opatřeno i nějakým komentářem, překladem jména do češtiny apod. Při poněkud nedbalé výslovnosti jména v němčině divák ve výsledku získal pouze informaci, že Neratov měl dříve německé jméno. Podobně v díle věnovaném Železným horám zaznělo: *příslušníci rodu Avrsperků*. Jde o knížata či hrabata z rakouského rodu Auersperg, v českých textech se lze setkat i s podobou Aueršperkové (a rovněž Auerspergové). Výslovnost *Avrsperků* je tedy zřejmě nedbale vyslovenou kombinací německé a české podoby tohoto rodového jména, vhodnější by byly výslovnosti *Aueršperků* nebo *Auerspergů*.

K slovní zásobě v pořadu užívané lze poznamenat, že v dialozích někdy slyšíme z úst moderátora výrazy z nižší stylové vrstvy. Například v rozhovoru s geologem zaznělo: *Jak dlouho šutráky sbíráš?* Zcela běžná je v tomto pořadu univerbizace, tedy nahrazování víceslovného pojmenování jednoslovným v případě *chráněná krajinná oblast* → *chráněnka*, jindy mluvčí užívá výrazu *chákáóčko* vycházejícího ze zkratky *CHKO*.

Ke zvážení tvůrcům pořadu dáváme, zda je vhodné, aby moderátor mluvil s plnými ústy. (Při svém putování chráněnými krajinnými oblastmi často ochutnává místní speciality.) Moderátorova řeč se stává v těchto případech místy nesrozumitelnou.

Ještě učiňme poznámku k celkové myšlenkové výstavbě textů jednotlivých dokumentů. Zaznamenali jsme případ, kdy divák patrně jen obtížně začlenil jistou poskytovanou informaci do textu dokumentu jako celku. V díle věnovaném Orlickým horám se mimo jiné mluvilo o Sedloňovském vrchu a v souvislosti s ním také o kříži (ten je na vrchu umístěn), o němž zaznělo: *Je to kříž postavený k uctění památky Jeronýma hraběte z Mansfeldu. Traduje se, že při západu slunce se mosazná plocha leskla a byla vidět až z opočenského zámku*. Domníváme, se že tato informace je bez dalšího vysvětlení do značné míry nesrozumitelná. Bylo by dobré říci, kde se opočenský zámek, o němž se v dokumentu jinak vůbec nemluvilo, nachází, např. jak je od vrchu daleko, a připomenout, že majiteli zámku v Opočně byli právě Mansfeldové, resp. Colloredo-Mansfeldové.

Celkově můžeme shrnout, že jazykový projev M. Vladyky je na dobré úrovni, doporučujeme však věnovat více pozornosti výslovnosti cizích jmen a vyhýbat se redukování při výslovnosti souhláskových skupin.

Kde domov můj

Vědomostní soutěžní pořad *Kde domov můj* se vysílá na programu ČT 1 vždy v pondělí až čtvrtek od 18:35, jeden díl trvá 25 minut. Jeho moderátorem je Aleš Háma, na jehož mluvený projev je naše analýza zaměřena.

Moderátor klade soutěžícím otázky a na začátku každého ze tří kol s nimi vede krátké rozhovory o místech, odkud pocházejí, o jejich zaměstnáních a zálibách. V jeho projevu se tedy střídají texty čtené (otázky) a nepřipravené (rozhovory), ty však mají do značné míry ustálenou podobu. Zatímco čtené texty – co se tvarosloví týká – moderátor pronáší ve spisovné češtině, v rozhovorech se soutěžícími lze celkem pravidelně slyšet tvarosloví češtiny obecné (*to je dobrý*, *přečet*, *chytrej*, *každej*, *takový lážo plážo*). V textech čtených i v rozhovorech slyšíme v moderátorově řeči nedbalovou výslovnost projevující se celkem pravidelně vynecháváním souhlásky *h*: *váala* (váhala), *českéo* (českého), *podtrneme* (podtrhneme), *Boumile* (Bohumile), *boužel* (bohužel), *moutný* (mohutný) – v těchto případech došlo vlivem vynechání souhlásky *h* také ke zkrácení slova o jednu slabiku. Skutečně lze zobecnit, že pokud se v nějakém slově objeví hláska *h* uprostřed slova mezi dvěma samohláskami, moderátor *h* nevysloví.

Ačkoli je A. Háma schopen vyslovovat souhláskové skupiny velmi zřetelně, viz např. dobře slyšitelná výslovnost *td* na hranici slov *těšit* a *druhé* v souvětí: *Máme se na co těši**t**, **d**ruhé kolo je…* nebo zřetelná dvě *s*, resp. dvě *m* ve spojeních: *opi**s** **s**vaté pole*, *ve které**m** **m**ěstě*, v mnoha případech jsou, nejpravděpodobněji vlivem příliš rychlého tempa, tyto skupiny zjednodušovány, namátkou: *kost lýková* (kost lýtková), *hlace* (hladce, náležitá výslovnost by měla být *hlatce*), *sníky* (snímky), *salom* (slalom), *Zeňku* (Zdeňku), *savby* (stavby), *okut* (odkud), *praskému* (pražskému), *posaven* (postaven), *posupně* (postupně). Redukcí jsou společně se souhláskami zasaženy někdy i samohlásky, nejnápadněji zřejmě v případě výslovnosti *dvaťce* (dva tisíce).

Mluvčí má drobný problém logopedický, a to výslovnost hlásky *ř*. (K tomu jen krátký výklad. V češtině se v písmu vyskytuje samozřejmě jen jedno *ř*, ovšem ve výslovnosti mu odpovídají *ř* znělé a *ř* neznělé. Znělé *ř* slyšíme třeba ve slovech *řeka*, *ořech*, neznělé ve

slovech *třeba*, *keř*.) Moderátor ve slovech, kde by mělo náležitě zaznít znělé *ř*, vysloví buď *ř* neznělé, nebo souhlásku blížící se *z*, viz třeba výslovnost slova *dříve, vavříny* (téměř *dzíve*, *vavzíny*). Domníváme se, že tento nedostatek lze pod dohledem logopeda odstranit či zmírnit.

K řečovým stereotypům moderátora patří – téměř pravidelné – připojování dlouhé středové samohlásky (značíme ji *ə:*) na konec slov, která jsou zakončena souhláskou. Typickým slovem s takovou výslovnosti je *tak*, které moderátor obecně velmi často používá na začátku svých replik (*tak teď nás čeká…*): Jednoslabičné slovo *tak* je téměř vždy vysloveno s následující dlouhou středovou samohláskou, tedy takto: *takə:*, čímž se slovo stává dvojslabičným. Tuto výslovnost jsme dále zachytili namátkou u slov: *teťə:* (teď), *putovatə:*, *získatə:*, *býtə:*, *několikə:*, *valčíčekə:*, *soutěžitə:*. Domníváme se, že odstraněním středové samohlásky připojované ke slovům zakončeným souhláskou by se moderátorův projev významně zkultivoval, neboť je to jev v jeho řeči skutečně nápadný.

Po odeznění odpovědi soutěžících moderátor vždy přečte komentář, který odpověď rozšiřuje. Domníváme se, že v těchto textech by moderátor mohl mít – alespoň v komplikovanějších případech – poznamenánu také náležitou výslovnost cizích jmen. U latinského rodného jména *Laurentius* jsme hned dvakrát zachytili výslovnost *Laurentijus*, ačkoli náležitá výslovnost by měla znít *Laurencijus*. Podobně ve výslovnosti názvu hudební skupiny *Taxmeni* by měla samohláska v první slabice znít *e*, nikoli *a*.

Zřejmě kvůli příliš rychlému čtení rozšiřujících komentářů k odpovědím nebo kvůli tomu, že moderátor nemá dostatek času se s těmito komentáři předem seznámit, dochází někdy k nevhodnému členění výpovědi. Pro ilustraci uveďme třeba tento příklad: *Strom pochází z východní části severní Ameriky, kde patří mezi hospodářsky* PAUZA *nejvýznamnější druh borovice*. Kromě nelogicky umístěné pauzy zřejmě mělo být slovo *druh* v množném čísle.

V rozhovorech je, jak už bylo dříve řečeno, moderátor soutěžícím citlivým a spolupracujícím partnerem, jen výjimečně dochází v jeho nepochybně dobře míněných slovech k nežádoucím kontaminacím (křížením), jako například: *To bude asi kraj, kam byste nás ə: jaksi odporoučel na další výlety, viďte*. Druhou větu souvětí by bylo možné přeformulovat třeba takto: *…kraj, který byste nám doporučil k dalším výletům* nebo *…kraj, kam byste nás pozval na další výlety.* Sloveso *odporoučet* (ve významu *doporučit*, *poručit*) se dnes užívá častěji se zvratným zájmenem: *odporoučet se*, ve významu *odejít*, není ovšem stylově neutrálním, bezpříznakovým ekvivalentem tohoto slovesa. Pokud bychom trvali na reformulaci věty z původního souvětí s užitím tohoto slovesa, pak bychom snad mohli dojít k řešení: *…kraj, kam bychom se mohli odporoučet na další výlety*, ovšem taková formulace

může vyznívat ironicky. Jindy jsme zachytili: *Hodně lidí z měst k vám jezdí odvětrat ty všední dny. Doufám, že jsme vám neodvětrali vědomosti.* Sloveso *odvětrat* běžně znamená *vyvětrat, zajistit větrání něčeho* (např. odvětrat půdu, sklep aj.). Moderátor zřejmě zkřížil slovesa *provětrat se*, ve významu *pobýt na čerstvém vzduchu* a *odpočinout si*, všimněme si, že obě tato slovesa jsou, na rozdíl od užití v původní větě, opět zvratná. Ve druhé větě měl moderátor zřejmě na mysli, že znalosti soutěžícího by teoreticky mohly být (přeneseně řečeno) *odváty* předchozím rozhovorem. Přeformulovat obě věty tak, aby v obou bylo užito stejného slovesa, se zachováním požadovaných významů, by zřejmě bylo složité. Jakkoli jsou uvedené kontaminace dejme tomu ve veřejném psaném korigovaném textu nežádoucí, v tomto typu pořadu je nepovažujeme za výrazně rušivé či problematické.

Jen ojediněle jsme zachytili vyjádření pleonastické, tedy takové, v nichž je stejná skutečnost vyjádřená dvakrát: *Vysoký kámen s nadmořskou výškou 738 metrů nad mořem*.

V souvislosti s vedením rozhovorů ještě uveďme, že zcela výjimečně lze u moderátora narazit na nevhodný stereotyp: *Vypadáte zachovale na to, že jste učitelkou v základní škole*. Takové tvrzení je jednoduše nezdvořilé.

Jako jazykovědce nás překvapil moderátorův sebejistý výklad znělostní asimilace. Na otázku *Který sportovec, narozený v roce 1973 ve Znojmě, se stal prvním hráčem v basketbalové NBA?* soutěžící odpověděla: *Jiří Zítek*. Moderátor zareagoval krátkým smíchem a slovy: *Tomu se říká znělostní asimilace, kdy některá hláska zní jako jiná. Zkuste to říct ještě jednou, prosím.* Na to soutěžící pokračovala slovy: *Jiří Zídek*, což byla již odpověď správná. Asimilace čili spodoba se v češtině projevuje skutečně záměnami hlásek znělých a neznělých, tedy také záměnou znělého *d* a neznělého *t*, hlásek, které se objevily ve jménech *Zí**d**ek* a *Zí**t**ek*. Ovšem znělostní spodoba se v češtině nevyskytuje mezi dvěma samohláskami, jako je tomu právě u zmíněných jmen, ale buď na konci slov, kdy se pravidelně (samozřejmě pouze ve výslovnosti, nikoli písmu) mění znělá souhláska v neznělou, např. *me**d*** vyslovíme *me**t***, nebo v souhláskových skupinách, například *po**d**saditý* vyslovíme *po**t**saditý, fo**t**bal* vyslovíme *fo**d**bal* atd. Záměna jmen *Zítek* a *Zídek* tedy spodobou znělosti není, moderátorův komentář byl spíše v tomto případě nápovědou.

Závěrem lze říci, že Aleš Háma je pro tento pořad vhodně vybraným moderátorem, v souladu s uvedenými poznámkami však doporučujeme pečlivější, kultivovanější výslovnost jak při čtení textů otázek a komentářů k nim, tak při rozhovorech se soutěžícími.

Zázraky přírody

Zázraky přírody jsou naučně zábavným pořadem vysílaným nepravidelně v sobotu na ČT1 od 20 hodin. Pořad moderují Maroš Kramár a Vladimír Kořen, na jejichž jazykový projev jsme se zaměřili. Moderátoři vystupují v pořadu v rozdílných komunikačních rolích, zatímco Maroš Kramár vede rozhovor s čtyřmi pozvanými hosty, Vladimír Kořen se účastní různých pokusů a také vysvětluje, která z nabízených možností je tou správnou odpovědí. To ale neznamená, že by Vladimír Kořen vedl jen monologické promluvy, i on vede dialogy, nejčastěji s Marošem Kramárem, s organizátory pokusů, jichž se jako testovaná osoba účastní, okrajově i s pozvanými hosty. V následujících odstavcích nejprve zhodnotíme projev Maroše Kramára, následně Vladimíra Kořena.

Maroš Kramár není rodilým mluvčím češtiny (nýbrž slovenštiny), což by mohlo být patrné na jeho jazykovém projevu. Prakticky se to ale téměř neprojevuje: bez problému náležitě vyslovuje vesměs všechny české hlásky (snad s výjimkou znělé varianty *ř*, obecně u něj převládá *ř* neznělé, např. ve slově *řečový*), dodržuje samohláskovou délku (což není tak samozřejmé vzhledem k faktu, že slovenština je morový jazyk, to znamená, že v něm za sebou nemohou následovat dvě dlouhé slabiky) a ani intonačně se zásadně neodlišuje od standardních českých promluv. Jeho mateřskou slovenštinu jsme zachytili třeba ve výslovnosti dvou zřetelných *n* ve slově *dobročinnost.*

Klíčové pro celkový projev Maroše Kramára v daném pořadu je, že jeho úlohou je starat se o zábavnou složku pořadu, spočívající především v rozhovorech s pozvanými hosty. To se projevuje zejména v tom, že se stylově přizpůsobuje promluvám svých hostí, je připraven kdykoli se zasmát jejich vtipným poznámkám, i v tom, jak je oslovuje. Oslovuje je totiž jejich křestními jmény, přičemž je dokáže v daném oslovení i prozodicky rozličně hodnotit; to znamená, že křestní jméno ve své zvukové realizaci nese nejen vlastní oslovení, ale i nějaké další významy, např. „to se ti povedlo“, „vedeš si nečekaně dobře“ apod. Svým hostům také obvykle tyká. Už oslovováním tedy rozhovorům dává přátelskou a nezávaznou podobu, kdy není tolik potřeba dbát na formu jednotlivých promluv. To vede dále k tomu, že se Maroš Kramár občas odchýlí od ortoepické výslovnosti: *vo kterých*; *a co vona?*; *ty si vyrůstala v Českých Budějcích*; že užívá nespisovné koncovky: *hodný děvče*; *to je zajímavý, zažili jste něco takovýho, takovej adrenalin*; *druhej bod*; *seš zručnej*; *jeden je horkej, druhej studenej*; *dobrej, sladkej*; *kde bysme tě mohli vidět*; *zážitky máte hezký*; užívá stylově nižšího lexika: *z čeho si děláš největší srandu*; *že jo?*; *tenhle fešák*; *kluci*; *mínusko*; *to je strašně moc*; *to jo*; *jeden ze šílených rekordů ve skoku do vody*; *sakra, to je dobrý*; *tak jó, tak si vybereme*;

a že syntaktická stavba jeho promluv často vykazuje typické rysy neformálních, nepřipravených projevů. Těmi jsou opakování slov, resp. hledání vhodných slov, postupné přiřazování slov, na něž si mluvčí v průběhu své promluvy rozpomíná, prozodická i syntaktická přerývanost: *Miloši, co* (proneseno s kontinuálně stoupajícím hlasem od počáteční slabiky *mi* až po *co*) NÁDECH *ty* KLESNUTÍ HLASU *a: práce a: takový* KLESNUTÍ HLASU *kde- kde bysme tě mohli vidět* KLESNUTÍ HLASU; *a: víš, co za to můžeš?*; *Vašku, tys vyrůstal, maminka byla zpěvačka, že?*; *tys byla hod- hod- hodný děvče, že?*; *no to je hodně rozdíl, že jo?*

Vladimír Kořen jako bývalý redaktor České televize má zkušenosti s vytvářením a namlouváním reportáží, rovněž v pořadu Zázraky přírody vede často monologické promluvy a očekávaně je v těchto promluvách jeho projev spisovný jak ve výslovnosti, tak v morfologii, lexiku a syntaxi: *s koncentrovanou kyselinou sírovou není žádná legrace*; *reakci, která neprobíhala do rovnováhy, ale pravidelně oscilovala*; *přišel na začátku jednadvacátého století s teorií, podle které* (…); *budeme potřebovat velmi výkonný kompresor a velký vzduchový rošt s desítkami tisíc milimetrových otvorů*; *klesne nám hustota v prostoru o deset i více procent*; *samičky jsou malé, drobné*; *samci jsou mohutní* aj. Pokud ale s Marošem Kramárem či s některým z hostů vede dialog, i Vladimír Kořen se formou svých promluv přizpůsobuje jejich nižšímu stylu a začíná užívat prvků nespisovné češtiny: *a jak je to asi malý?*; *tje a von má zkušenosti, von von to dá*; *dávám velkej potlesk.* Nadto je Kořenův projev poznamenán drobnou logopedickou vadou, neschopností náležitě vyslovit hlásku *l.*

Z projevů obou moderátorů je tedy zřejmé, že forma jejich projevu je přizpůsobována tomu, zda je důraz kladen spíše na zábavnou, či na naučnou složku pořadu. Zábavná složka přitom pořadu, alespoň z hlediska objemu času, dominuje.

Závěrem ale můžeme konstatovat, že projev Maroše Kramára i Vladimíra Kořena přes zřejmou snahu přiblížit se promluvám hostů obvykle setrvává stylově výše než projev hostů. Většina z nich totiž promlouvá zcela neformální a nespisovnou češtinou, jak je běžně užívána v neveřejné a předem nepřipravené mluvené komunikaci.

Zprávičky

Přibližně pětiminutový pořad Zprávičky vysílal ve sledovaném období kanál ČT:D každý všední den v podvečer. Hodnocení jeho jazykové stránky jsme se věnovali naposledy v prvním pololetí roku 2014, od té doby se změnili především protagonisté, moderátory byli

ve sledovaném období buď Jakub Voříšek, nebo Eva Radilová. Pojetí pořadu je jinak v podstatě stejné, Zprávičky obsahují obvykle tři až čtyři reportáže s různými aktuálními tématy, výjimečně krátké rozhovory, a předpověď počasí na další den. Spolu s moderátory promlouvali ve sledovaném období v předtočených reportážích buď zaměstnanci ČT (například ze sportovní redakce), nebo amatérští či poloprofesionální reportéři, často děti i poměrně nízkého školního věku. Jazyková stránka pořadu tak byla poměrně pestrá, v hodnocení se budeme věnovat podrobněji projevu nových moderátorů, a především obecným rysům výstavby souvislejších textů, které ve Zprávičkách zaznívají.

Projev moderátorů charakterizuje zjevná snaha o pečlivost a přístupnost. Oba se snaží dodržovat zásady spisovné výslovnosti a tvarosloví: Vyslovují ve srovnání se standardem jiných pořadů pro děti i dospělé ve spíše pomalém tempu a obvykle pečlivě (například zřetelná dvě *o* ve slově *zoologická*). Pojmenování vybírají z okruhu každodenní slovní zásoby, preferují pojmenování explicitní (*zrakově postižení lidé*). Přes ojedinělé výslovnostní chyby (*pokud* jako *pokuď*, *vstoupilo* jako *stoupilo*, *návštěvníky* jako *náštěníky*), spíše monotónní melodii a občasný výskyt stylově heterogenních prvků (*je to dáno tím, že*; *přilákat k basketbalu pomocí identifikace*), je projev moderátorů v těchto ohledech na dobré úrovni.

Každodennímu vyjadřování jsou blízké také syntaktické prostředky, které moderátoři volí, poměrně frekventovaný je například navazovací či spojovací výraz *tak* (*tak se na to běžte kouknout*; *i když nejste fandové na školu, tak jeden dobrý výsledek jste zaznamenali*). Ten se běžně užívá ke členění především neveřejných mluvených projevů, které jsou pronášeny bez předchozí přípravy. Jeho pravidelné užívání doporučujeme v připravených projevech zvážit, protože významově jde ve většině případů o prostředek nadbytečný (v druhém výše uvedeném příkladu významový vztah vět v souvětí vyjadřuje už spojka *i když*, v prvním příkladu navazování vůbec není třeba).

Větší pozornost by bylo podle našeho názoru vhodné věnovat také myšlenkové výstavbě promluv, logické a adekvátní formulace jsou totiž předpokladem informativnosti i kultivovanosti každého projevu. Narazili jsme na problémy ve výstavbě jednotlivých vět (*poznat cizí kulturu, tradice a jazyky, o to se na školách snaží projekt Edison*), i souvislejších částí textu. Jako problematické se jeví například některé formy zasazování témat reportáží do kontextu, ze kterého vyplývá jejich zpravodajská hodnota. Například reportáž zahájená promluvou *děti stále častěji trpí bolestmi zad, je to dáno tím, že se čím dál častěji hrbí nad počítači* pojednávala o zdravotním stavu dětí v Dánsku. Informace, které reportáž podala, nezakládají důvod vztahovat její obsah k dětem obecně, opodstatněné (podanými informacemi) není ani tvrzení o častějším výskytu bolestí a špatného držení těla. Takové

nakládání s informacemi je sice obvyklé i v běžném zpravodajství, nejde ale o praxi, kterou by bylo vhodné přebírat, protože jde v podstatě o manipulaci (v uvedeném případě patrně neškodnou): ačkoli informace souvisejí s konkrétním kontextem, reportáž se má zdát divákům atraktivnější, protože formulace ji vztahují k nim samotným.

Texty reportáží a příspěvků se také často odklánějí od tématu, které je jim přiřazeno v úvodním přehledu. Například reportáž uvedená v úvodu pořadu slovy *čeští čtvrťáci si zlepšili znalosti matematiky* informovala diváky o tomto tématu takto (interpunkční členění bylo doplněno): *Naši čtvrťáci si vedou nadprůměrně v matematice a přírodovědě. V mezinárodním testování skončili ze 49 zemí jednadvacátí*. Text tedy neobsahoval informaci o tom, jakých výsledků dosáhli žáci v předchozích testováních, která byla fakticky avizována v úvodní upoutávce (*zlepšili si*). Dodejme, že ani formulace *vedou si nadprůměrně* není zvolena nejvhodněji, protože chybí určení toho, s jakým průměrem se srovnává, zda jde o průměr výkonu českých žáků v různých předmětech nebo průměr výkonu žáků z různých států v matematice a přírodovědě.

Podobná situace nastala i v animovaném příspěvku, který byl hlavním bodem štědrovečerního vydání Zpraviček. V úvodu pořadu na něj moderátorka odkázala promluvou *prozradíme vám, jak se narodil Ježíšek* a bezprostředně jej uvedla slovy *přiblížíme, jak Ježíšek přišel na svět*. (Otázku vhodnosti slovesa *prozradit*, které se obvykle užívá ve spojeních jako *prozradit tajemství*, v seriózním zpravodajství ponechme stranou.) V přibližně minutovém příspěvku byla připomenuta řada okolností narození Ježíška, které jsou součástí současných vánočních tradic (příchod Marie a Josefa do Betléma, pobyt v chlévě, hvězda nad Betlémem, příchod tří králů a podobně), zcela v něm však chyběly dvě zásadní informace, které s avizovaným tématem příspěvku souvisejí podstatně úžeji než některé z těchto okolností: to, že Ježíšek se měl narodit právě během Vánoc (během nichž, jak příspěvek uvádí, na oplátku za dary, které při narození sám dostal, nosí v České republice dětem dárky), a to, že především křesťané přičítají jeho narození, respektive početí, Božímu zásahu.

Předpokladem kultivovanosti projevu je také přizpůsobení jeho formy závažnosti či citlivosti tématu. Například formulace *na pietu na hřbitově dorazilo asi 100 lidí, největší úspěch ale zaznamenala obnovená premiéra hry Do tábora*, kterou jsme zaznamenali v úvodu reportáže o skautském vedoucím F. Kňourkovi, nevhodně porovnává počet účastníků pietního shromáždění s počtem diváků divadelní hry. Nejpříhodnější není ani formulace *dnes měli lidé s poruchou čtení svůj svátek, Den dyslexie*. Ačkoli porucha čtení samozřejmě není důvodem ke smutku či studu, je otázka, zda jde o důvod k oslavám, které se konají ve svátek. Den

dyslexie je spíše jedním z významných dnů, během kterých se určitá problematika připomíná či vysvětluje veřejnosti.

Celkově tak jazykovou stránku pořadu Zprávičky charakterizuje na jedné straně pečlivý mluvní projev moderátorů, který je na dobré úrovni, na druhé straně však také poměrně časté nedostatky v myšlenkové výstavbě textů, které jazykovou úroveň pořadu snižují.

DVA3

Pořad DVA3, který jeho tvůrci charakterizují jako „magazín o tvořivosti a počítačových hrách“, vysílal ve sledovaném období kanál ČT:D každý týden v pátek odpoledne. Ve sledovaném období byli jeho moderátory Naomi Adachi, Dave Fišer a Matyáš Valenta, kteří vždy v různě složených dvojicích divákům představovali vybraná témata související s počítačovými hrami, především hrou Minecraft, a serverem Youtube. Protože v projevu jednotlivých moderátorů shledáváme jen mírné individuální rozdíly dané patrně odlišnou mírou předchozí průpravy, v našem hodnocení se zaměříme na jazykovou stránku pořadu všeobecně.

Ve sledovaném období ji charakterizovalo jednak kombinování prostředků z různých stylových vrstev, jednak široká míra uplatnění jazykových prostředků slangových, které se obvykle užívají v komunikaci určité úzké skupiny mluvčích, například příslušníků jedné profese, či, jako v tomto případě, hráčů počítačové hry. Soudě podle jazykové stránky pořadu DVA3 je slang českých příznivců počítačových her, které moderátoři označují jako *pařany*, a uživatelů serveru Youtube založen ve velké míře na různých formách přejímek z angličtiny. Původními či přizpůsobenými anglickými názvy se pojmenovává řada nových pojmů z oblasti počítačových her, počítačových technologií a sociálních sítí. Přejímky jsme však zaznamenali také ve spojeních jako *nejlepší cukrář ever* (všech dob), *čítuješ* (podvádíš), *domácí quest* (domácí úkol), zaslechli jsme dokonce slovo *jop* ve významu *ano*, patrně podle anglického *yep*, *yeap*[1]. V těchto promluvách nevypovídají o potřebě pojmenovat nový jev, ale fungují spíše jako skupinově specifické alternativy pojmenování běžně užívaných.

Některé přejímky jsou užívány ve zvukové podobě napodobující jejich předpokládanou původní podobu (*survival* jako *srvajvl, potion* jako *poušn*), u jiných jsme naopak zaznamenali výslovnost založenou na grafické podobě originálu (*level* jako *level*).

[1] Anglická slova, k nimž nejsou připojeny české koncovky, zapisujeme podle anglického pravopisu a slova, která české koncovky nesou, tak, jak byla vyslovena.

Protože se přejímky zařazují do souvislého projevu, obvykle se z nich domácími prostředky tvoří příslušné slovní tvary, případně celá nová slova. Ze sousloví *let's play* (hrajme), například vznikly připojením koncovek mužského i ženského rodu tvary *letsplejů*, *letsplejím*, označující jeden typ videa na serveru Youtube, a také sloveso *letsplejovat* ve významu tvořit taková videa. Zaznamenali jsme případy, kdy podoba slovotvorně adaptovaných přejímek vypovídá o jazykové tvořivosti uživatelů slangu: Frekventované výrazy *majnkraftí*, *kempit*, *farmit* nebo *kraftění* jsou založeny na kreativním využití slovotvorných prostředků, například nahrazení koncovky *-ovat*, frekventované ve slovesech s cizím základem, méně častou koncovkou *-it*, díky níž vzniklo sloveso *kempit*, alternativní ke slovesu *kempovat*, které bylo z přejatého anglického základu vytvořeno dříve, v jiném kontextu a s jiným významem.

Zaznamenali jsme však i případy, kdy nebyla přejata jen jednotlivá slova, ale také způsob jejich propojení, jako v případě podstatného jména a přívlastku v souslovích *room tour video* nebo *puzzle adventura*. V češtině se podobné konstrukce tvoří obvykle buď pomocí přídavného jména (například *růmtůrové video*), nebo neshodným přívlastkem, který následuje po podstatném jménu (například *video z room tour*). Konstrukce typu *room tour video* se tak vymyká větné skladbě češtiny, protože přívlastek podstatnému jménu předchází a zároveň nemá koncovku, která by shodou v některých mluvnických kategoriích vyjadřovala závislost na řídícím podstatném jménu (srov. *v růmtůrovém videu* a *v room tour videu*). Interpretace vztahů ve větě, v níž se taková konstrukce vyskytuje, tak může vyžadovat větší soustředění a zejména v případě dlouhých či obtížně vyslovitelných přívlastků (*jde o first person gejmsu*; *jedna z povedených point and click adventur*) považujeme za vhodné zvážit, zda nejde o zbytečné snížení srozumitelnosti.

S užíváním slangových jazykových prostředků je obecně spojena skutečnost, že plně srozumitelné jsou jen některým divákům. Toho jsou si vědomi patrně i tvůrci pořadu, protože ojediněle některá slangová pojmenování provází vysvětlení jejich významu (*pod jejich rukama vznikají stohy stránek fan fiction čili příběhů ze světa Harryho Pottera*). Omezená srozumitelnost promluv pro posluchače, kteří nejsou obeznámeni se slangem, případně neovládají angličtinu, však podle našeho názoru zcela převládá. Předpokládáme však, že tato skutečnost je součástí záměru tvůrců pořadu.

V souladu s tímto záměrem byli patrně vybráni také moderátoři, kteří užívání slangových prostředků, včetně přejímek z angličtiny, zvládají přirozeně a spolehlivě, předpokládáme, že jsou jejich aktivními uživateli. Dramaturgie pořadu však na moderátory klade poměrně vysoké nároky i v jiných ohledech: v každém z dílů musejí zvládnout hned

několik komunikačních aktivit jako čtení předem připravených textů (především recenzí počítačových her), vedení rozhovorů s kolegy a hosty ve studiu a krátké dramatické scénky.

Jazyková stránka těchto různých promluv se (s výjimkou trvalé přítomnosti slangových prostředků) značně liší. Ve čtených textech dodržují většinou zásady spisovného projevu, především v oblasti tvarosloví, a užívají i některé syntaktické či lexikální prostředky vyšších stylových rovin (*jakkoli plný, nic neváží*; *kulturu ve smyslu tvarosloví budov*; *již existuje*; *naštěstí tak neudělal*). K obecné češtině pak tíhnou rozhovory mezi moderátory a hosty ve studiu, prostředky spisovného vyjadřování se v nich vyskytují sporadicky, především na začátku promluv (*na svém kanálu se zabývá hlavně majnkraftem a hlavně vychytávkama*) a výjimkou nejsou ani hybridní tvary jako *ňáké*. Nejčastějším prohřeškem proti kultivovanému vyjadřování, který jsme zaznamenali i v promluvách, které vycházely z normy spisovné komunikace, byla nedbalá výslovnost hláskových skupin (*vzducholoď* jako *vducholoď*; *dneska* jako *neska*; *předměty* jako *předněty*), ojediněle jsme v těchto promluvách zaznamenali určité formulační obtíže (*hra patří mezi jedny z velice povedených adventur za poslední roky*; *atmosférický soundtrack*).

Patrně nejnáročnější je pro moderátory vedení rozhovorů s hosty ve studiu. Někdy jde o komplikovanější interakce, při nichž hosté prakticky demonstrují například způsob plnění nějakého úkolu v počítačové hře, většinou jde ale spíše o klasické rozhovory, během nichž moderátoři pokládají otázky a hosté odpovídají. Cílem tvůrců je v obou případech patrně uvolněný a neformální rozhovor, tomu odpovídá například i to, že hosté a moderátoři si obvykle tykají a během rozhovorů sedí, případně leží na polštářích na zemi. Způsob vedení rozhovoru, který jsme pozorovali nejčastěji, sice naznačuje, že moderátoři mají témata otázek předem připravená, ale jejich konkrétní znění formulují bezprostředně v průběhu rozhovoru. Často se však uchylují ke stereotypním formulacím otázek, které například velmi pravidelně začínají spojkou *a* (po sobě například zazněly tyto tři otázky: *A čemu jsou viry určený dneska? A je těžké takový vir vyrobit? A jak se postupuje při snaze takový vir najít?)* nebo obsahují částici *třeba* (*Máš pro diváky ňákou radu třeba? Jaký hry tě třeba nejvíc baví?*). Hosté na otázky reagují obvykle krátkými a nekomplikovanými odpověďmi, takže rozhovory jsou velmi stručné a informačně ne příliš objevné.

Závěrem je možné konstatovat, že vzhledem k převaze slangového vyjadřování je pořad DVA3 po jazykové stránce přístupný jen skupině vybraných diváků. Zatímco jazykovou kreativitu některých jazykových prostředků hodnotíme kladně, především monotónní a informačně nepřínosný způsob vedení rozhovorů doporučujeme tvůrcům pořadů změnit.

Světový pohár v biatlonu 2016/2017 – Nové Město na Moravě

Přímé přenosy Světového poháru v biatlonu z Nového Města na Moravě, který se konal od 16. do 18. prosince 2016, komentovali Jiří Rejman a Roman Dostál. Jedná se o komentátorskou dvojici typickou pro současné komentování sportovních přenosů. Tyto dvojice bývají složeny z kmenového zaměstnance sportovního zpravodajství, tedy zkušeného profesionálního mluvčího, a odborníka na daný sport, jímž je většinou bývalý profesionální sportovec, případně trenér. Při delší spolupráci s Českou televizí se i z těchto spolukomentátorů stávají profesionální mluvčí, kteří časem nabývají v komentování na jistotě.

Rozdíl mezi Jiřím Rejmanem (JR) a Romanem Dostálem (RD) je patrný již po několika minutách. Na morfologické a výslovnostní úrovni se ovšem tento rozdíl projevuje jen okrajově, neboť oba dva dodržují spisovnou normu, ale zatímco Jiří Rejman užívá spisovné koncovky bezchybně a naprosto samozřejmě: *předváděl velmi výborné výkony*, *velké překvapení*, *všechna velká jména jsou koncentrována v první polovině startovní listiny*, Roman Dostál musí spisovnému vyjadřování věnovat větší úsilí a občas použije koncovku nespisovnou: *tady si uřízne nějakej pěkný výsledek,* (je to) *skvělý*. To se však přihodilo spíše ojediněle a rovněž tento mluvčí dokázal užívat spisovné koncovky, např. *do toho cíle si vzal tu levou stopu kde* NÁDECH *to bylo ještě přimrzlé* PAUZA *tvrdé.*

Patrnější rozdíl v promluvách obou moderátorů spočívá a) v užívání sportovního slangu; b) v užívání metaforičnosti; c) v prozódii, konkrétně celkovém rytmizování a zdůrazňování jednotlivých slov (v projevu Jiřího Rejmana) a d) ve schopnosti vytvářet syntakticky a logicky dobře uspořádané delší promluvy. Nyní si ukážeme všechny čtyři jevy na konkrétních příkladech:

RD: *ležka zatím stoprocentní* (…)

JR: *Romane, přesně tak, Michal Krčmář v této sezóně při střelbě vleže ještě neminul…*

V této výměně replik vidíme, že zatímco Roman Dostál použil slangové *ležka*, Jiří Rejman danou disciplínu označil dvouslovným názvem *střelba vleže*.

Co se týče užívání metafor, nelibuje si v nich více Roman Dostál, jak by se snad mohlo zdát z výše uvedeného příkladu (*uřízne výsledek*), ale Jiří Rejman, uveďme jen několik ilustračních příkladů: *a teď pozor, protože na střelnici začíná úřadovat Michal Krčmář*; *vyčistil terče, příliš se na střelnici nezdržel*; *Martin Fourcade by snad nasázel všech pět ran do koruny*; *takovou střeleckou vizitku nemá nikdo jiný ve Světovém poháru*. Hojným užívání metafor se promluvy stávají expresivnějšími a více na sebe strhávají pozornost.

Expresivnost svého projevu Jiří Rejman ještě zvyšuje nadužíváním důrazů, což vede jednak k zdůrazňování jednotlivých slov, jednak k výraznějšímu rytmizování. Vraťme se k výše uvedenému příkladu, v němž nejprve Roman Dostál poměrně nenápadným, protože nezdůrazňovaným, způsobem divákům sdělil, že Michal Krčmář ve všech dosavadních závodech Světového poháru při střelbě vleže pokaždé zasáhl cíl: *ležka zatím stoprocentní.* Tato skutečnost ovšem byla pro Jiřího Rejmana patrně natolik zpravodajsky důležitá, že ji v následující replice patřičně zdůraznil (silové důrazy zachycujeme podtržením): *Romane, přesně tak, Michal Krčmář v této sezóně při střelbě vleže ještě neminul ani jeden terč* PAUZA *z pětapadesáti* KLESNUTÍ HLASEM *takovou střeleckou vizitku* PAUZA *nemá nikdo jiný ve Světovém poháru.* Ve výsledku působí projevy obou moderátorů velmi kontrastně: vedle civilního projevu Romana Dostála ještě více vyniká žurnalistický styl promluv Jiřího Rejmana, pro nějž jsou typické zdůrazňování řečeného (místy se blížící až skandování) a barvitost vyjadřování.

A konečně chceme upozornit na to, že menší zkušenost Romana Dostála s promlouváním na veřejnosti se občas projevuje zřejmým úsilím při konstruování promluv: *skvělý, třicet pět vteřin ə: tam Michal ə: pochvalu pže* (míněno *protože)* PAUZA *já si myslim že ty první tři rány měl* PAUZA *perfektní* (následovalo nesrozumitelné slovo) *tam tam to:* PAUZA *možná v koncentraci trošku polevil*; *tak je to i důsledek toho že* NÁDECH *přeci jenom ə: v Novém Městě* NÁDECH *eště ta historie toho závodění tady není taková takže* NÁDECH *s ohledem jeho věku* PAUZA *tak uvidíme, ale eště tady má* PAUZA *další dva* PAUZA *starty.*

Celkově je projev obou moderátorů velmi dobrý a odpovídá vysokému standardu mluvených projevů sportovních moderátorů České televize. K ještě vyšší úrovni by přispělo, pokud by Jiří Rejman trochu ubral na expresivnosti a pokud by Roman Dostál zvládal lépe konstruovat své promluvy, zejména delší z nich.